

منشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و اعتقاد به اینکه عالم محضر خداوند است و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش پژوهش و نظریه
اهمیت جایگاه و دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری مادانشجویان و اعضای هیات علمی و واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم.

اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضوع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می پالایند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال بجهنمیرات و منافع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و ارائه نتایج تحقیقات و انتقال آبه به کاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تعد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان ها و کشورها و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه به کاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روان‌شناسی و علوم اجتماعی، گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

عنوان:

بررسی عوامل مؤثر بر رشد دینی خانواده کارکنان ارتش

(مطالعه موردی ساکنان منازل سازمانی پایگاه هوایی شهید نوژه)

استاد راهنما:

دکتر مهدی دوایی

استاد مشاور:

دکتر گل بابا سعیدی

پژوهشگر:

مجتبی امید

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به :

امام زمان (عج)

او که هر جمعه به انتظارش،

اشک در دیدگان پاکان حلقه می‌زند.

پدر فداکارم

که هرچه دارم از فداکاری و احسان ایشان است.

روح مادر مهربانم

او که سرچشمه بی‌پایان محبت بود

و چگونه مهرورزی را به من آموخت.

همسر عزیزم

که در تمامی مراحل زندگی یار و یاورم بوده است.

فرزندان دلبندم

هلیا و مهیا

بهبانهای زنده بودنم

تقدیر و تشکر :

بدین وسیله پژوهشگر از تک تک کسانی که دست یاریگرشان آب حیات و چشمه‌های زمزم شوق و ایمان و سرچشمه‌ی بقای فرهنگ یک جامعه، بلکه رمز حیات نسل‌هاست، سپاسگزار است.

در اینجا بر خود واجب می‌دانم که از راهنمایی‌های ارزنده استادان بزرگوارم جناب آقای دکتر دوایی که زحمت راهنمایی اینجانب را تقبل نموده و در انجام این تحقیق، پژوهشگر را در حد اعلا‌ی علمی از دانش گرانقدر خویش سیراب و برخوردار نمودند و استاد عزیزم جناب آقای دکتر سعیدی که تقبل زحمت مشاوره پژوهش را پذیرفتند و در هرچه بهتر شدن تحقیق محقق را یاری نمودند و نیز و از تمامی عزیزان دیگری که در مراحل مختلف نگارش این پژوهش، پژوهشگر را یاری فرمودند و همچنین مسئولین محترم دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

تعه‌دنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب مجتبی امید‌ی آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۹۳۶۱۵۱۰۰ در رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش که در تاریخ ۹۲/۴/۹ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی عوامل مؤثر بر رشد دینی خانواده کارکنان ارتش (مطالعه موردی ساکنان منازل سازمانی پایگاه هوایی شهید نوژه) با کسب نمره ۱۸ هجده و درجه بسیارخوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: مجتبی امید‌ی

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۱۳۹۲/۴/۹

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای مجتبی امیدى از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸ بحروف هجده و با درجه بسیارخوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما:

آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۷۰۶۹۱۲۰۰۱۱۸
عنوان پایان نامه: بررسی عوامل مؤثر بر رشد دینی خانواده کارکنان ارتش (مطالعه موردی ساکنان منازل سازمانی پایگاه هوایی شهید نوژه)		
نام و نام خانوادگی دانشجو: مجتبی امیدی	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۰/۱۲/۱	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۲/۴/۹
شماره دانشجویی: ۸۹۰۹۳۶۱۵۱۰۰	رشته تحصیلی: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش	
استاد/استادان راهنما: دکتر مهدی دوایی	استاد/استادان مشاور: دکتر گل بابا سعیدی	
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر رشد دینی خانواده کارکنان ارتش (ساکنان منازل سازمانی پایگاه هوایی شهید نوژه) در سال ۱۳۹۱ انجام شده و یک مطالعه توصیفی-تحلیلی با روش پیمایشی است. جامعه آماری آن شامل کلیه نظامیان ساکن در پایگاه هوایی شهید نوژه همدان می باشد که تعداد آنان حدوداً ۱۰۰۰ نفر می باشد. حجم نمونه توسط فرمول کوکران برابر ۲۷۸ نفر برآورد گردید. کلیه واحدهای آماری با استفاده از شیوهی تصادفی ساده انتخاب شده اند. تمام داده های موردنیاز پژوهش با استفاده از دو پرسشنامه جمع آوری شده اند که شامل یک پرسشنامه ای محقق ساخته و پرسشنامه استاندارد تربیت دینی خدایاری و همکاران (۱۳۸۹) بوده و در نهایت داده های جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS و توسط آزمون های رگرسیون خطی تجزیه و تحلیل شده اند. روایی ابزار به صورت صوری و محتوایی برآورد و پایایی ابزار توسط ضریب آلفای کرونباخ سنجش گردید که در تمامی ابعاد بالاتر از ۰/۷۰ به دست آمد. نتایج آزمون سؤالات تحقیق نشان داد که شرایط حاکم بر خانواده و پنج بعد آن یعنی فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، روحی-روانی و آموزشی در کارکنان ارتش بر تربیت دینی آنان اثرگذار است همچنین نتایج دیگر تحقیق نشان داد که شرایط کلی خانواده پاسخگویان با رشد دینی در حالت کلی و هر سه بعد آن یعنی باور دینی، التزام و عمل به وظایف دینی و عواطف دینی در ارتباط معنادار بوده و این ارتباط مثبت و قوی می باشد. نیز شرایط کلی خانواده، شرایط روحی-روانی، اقتصادی، آموزشی، فرهنگی و اجتماعی با رشد کلی دینی و ابعاد سه گانه فوق در ارتباط بوده و تنها در بین شرایط فرهنگی خانواده با التزام و عمل به وظایف دینی و نیز شرایط اجتماعی با عواطف دینی پاسخگویان ارتباط معنادار وجود نداشته است. کلیدواژگان: رشد دینی، خانواده، کارکنان ارتش، نوژه		

مناسب است تاریخ و امضا:

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: طرح تحقیق

۲	۱-۱. مقدمه.....
۴	۲-۱. بیان مسأله.....
۶	۳-۱. ضرورت و اهمیت تحقیق.....
۷	۴-۱. اهداف تحقیق.....
۷	۱-۴-۱. هدف کلی پژوهش.....
۷	۲-۴-۱. اهداف جزئی پژوهش.....
۸	۵-۱. سؤالات تحقیق.....
۸	۶-۱. مدل مفهومی تحقیق.....
۹	۷-۱. متغیرهای تحقیق.....
۹	۸-۱. تعریف مفهومی و عملیاتی واژگان.....
۹	۱-۸-۱. تعریف مفهومی واژگان.....
۱۰	۲-۸-۱. تعریف عملیاتی واژگان.....

فصل دوم: مطالعات نظری

۱۳	۲-۱. مقدمه.....
۱۶	۲-۲. تربیت دینی و پیش نیازهای آن.....
۱۷	۲-۳. تعریف تربیت.....
۱۹	۲-۴. انواع تربیت دینی.....
۲۰	۲-۵. اهمیت تربیت دینی در خانواده از دو جنبه.....
۲۱	۲-۶. خانواده و اهمیت آن در تربیت دینی.....
۲۱	۲-۷. انواع خانواده‌ها.....
۲۲	۲-۸. دین و تربیت افراد.....
۲۵	۲-۹. ابعاد تربیت.....
۲۵	۲-۱۰. مفهوم تربیت دینی.....
۲۸	۲-۱۱. رابطه تربیت دینی و اخلاقی.....

۲۹	۱۲-۲. اهداف تربیت دینی.....
۲۹	۱۳-۲. اهمیت تربیت دینی.....
۳۰	۱۴-۲. تربیت دینی خانواده.....
۳۱	۱۵-۲. جنبه های فردی و اجتماعی تربیت دینی.....
۳۲	۱۶-۲. شیوه های تربیت دینی خانواده.....
۳۵	۱۷-۲. عوامل مؤثر در تربیت دینی خانواده.....
۴۰	۱۸-۲. ویژگی های انسان مذهبی.....
۴۱	۱۹-۲. روانشناسی و دین.....
۴۵	۲۰-۲. جهت گیری مذهبی از دیدگاه اسلام.....
۴۶	۲۱-۲. اصول و ارزش های اخلاقی.....
۴۷	۲۲-۲. عناصر ارزش های اخلاقی.....
۴۸	۲۳-۲. ذهنی گرایان و ارزش اخلاقی.....
۴۸	۲۴-۲. نسبی گرایی فرهنگی و ارزش اخلاقی.....
۴۸	۲۵-۲. نتیجه گرایان.....
۴۹	۲۶-۲. وظیفه گرایان.....
۴۹	۲۷-۲. ابعاد اصول و ارزش های اخلاقی.....
۵۱	۲۸-۲. ارزش های فرهنگی و انتقال فرهنگی.....
۵۱	۲۹-۲. ارزش های فرهنگی و تمایزات فرهنگی.....
۵۲	۳۰-۲. ابعاد فرهنگ و ارزش های فرهنگی.....
۵۲	۳۱-۲. دوره جوانی و اصول اخلاقی و ارزش های فرهنگی.....
۵۳	۳۲-۲. سنجش ارزش های فرهنگی.....
۵۳	۳۳-۲. شناخت ارزش های فرهنگی.....
۵۵	۳۴-۲. نمایی از ارزش های فرهنگی.....
۵۵	۳۵-۲. موانع ارزش های فرهنگی.....

صفحه	عنوان
۵۶	۲-۳۶. ماهیت ارزش‌های فرهنگی.....
۵۷	۲-۳۷. ارزش‌های اجتماعی.....
۵۹	۲-۳۸. مفهوم ارزش‌های اجتماعی.....
۶۰	۲-۳۹. اندیشمندان و ارزش‌های اجتماعی.....
۶۱	۲-۴۰. شناخت ارزش‌های اجتماعی.....
۶۲	۲-۱. ستیز ارزش‌های اجتماعی.....
۶۲	۲-۴۲. هماهنگی ارزش‌های اجتماعی.....
۶۳	۲-۴۳. ارتباط ارزش‌ها.....
۶۴	۲-۴۴. قشر اجتماعی و ارزش‌های اجتماعی.....
۶۵	۲-۴۵. برخی از دیدگاه‌ها درباره‌ی ارزش‌های اجتماعی.....
۶۷	۲-۴۶. قانونمندی تحول ارزش‌های اجتماعی از نگاه حضرت علی(ع).....
۶۸	۲-۴۷. نظریه‌ها.....
۸۸	۲-۴۸. پیشینه تحقیق.....
۸۸	۱-۲-۴۸. پیشینه تحقیقات خارجی.....
۸۹	۲-۲-۴۸. پیشینه تحقیقات داخلی.....
	فصل سوم: روش شناسائی تحقیق (متدولوژی)
۱۰۰	۱-۳. روش تحقیق.....
۱۰۱	۲-۳. جامعه آماری تحقیق.....
۱۰۱	۳-۳. تعیین حجم نمونه و روش نمونه‌گیری.....
۱۰۲	۴-۳. روش‌های گردآوری داده‌ها.....
۱۰۳	۵-۳. شیوه جمع‌آوری اطلاعات.....
۱۰۳	۶-۳. ابزار گردآوری اطلاعات.....
۱۰۴	۷-۳. روایی و پایایی ابزار گردآوری اطلاعات.....
۱۰۶	۸-۳. روش‌های آماری.....
۱۰۶	۹-۳. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

۱۰۸	۱-۴. مقدمه.....
۱۰۹	۲-۴. یافته‌های توصیفی (جمعیت‌شناختی).....
۱۱۳	۳-۴. نتایج به دست آمده از سنجش متغیرهای تحقیق.....
۱۲۰	۴-۴. یافته‌های استنباطی (آزمون فرضیه‌ها).....
۱۳۲	۵-۴. سایر نتایج تحقیق.....
۱۳۴	۶-۴. خلاصه فصل.....
۱۳۴	۷-۴. خلاصه نتایج.....

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱۳۶	۱-۵. خلاصه پژوهش.....
۱۳۸	۲-۵. بحث و نتیجه‌گیری.....
۱۴۱	۳-۵. نتایج جانبی تحقیق.....
۱۴۲	۴-۵. جمع‌بندی نتایج.....
۱۴۳	۵-۵. پیشنهادات.....
۱۴۳	۱-۵-۵. پیشنهادات کاربردی.....
۱۴۵	۲-۵-۵. پیشنهادات برای مسئولان ارتش.....
۱۴۶	۳-۵-۵. پیشنهادات برای تحقیقات در آینده.....
۱۴۶	۶-۵. محدودیت‌های تحقیق.....
۱۴۸	منابع.....

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۳-۱. سؤالات سنجشگر ابعاد پرسشنامه مقیاس دینداری.....	۱۰۴
جدول ۳-۲. پایایی سؤالات پرسشنامه و ابعاد آن.....	۱۰۵
جدول (۴-۱): توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان.....	۱۰۹
جدول (۴-۲): توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان.....	۱۱۰
جدول (۴-۳): توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخگویان.....	۱۱۱
جدول (۴-۴): توزیع فراوانی میزان درآمد ماهیانه پاسخگویان.....	۱۱۲
جدول (۴-۵): توزیع فراوانی شرایط خانوادگی پاسخگویان.....	۱۱۳
جدول (۴-۶): توزیع فراوانی شرایط فرهنگی خانواده پاسخگویان.....	۱۱۴
جدول (۴-۷): توزیع فراوانی شرایط اقتصادی خانواده پاسخگویان.....	۱۱۵
جدول (۴-۸): توزیع فراوانی شرایط اجتماعی خانواده پاسخگویان.....	۱۱۶
جدول (۴-۹): توزیع فراوانی شرایط روحی-روانی خانواده پاسخگویان.....	۱۱۷
جدول (۴-۱۰): توزیع فراوانی شرایط آموزشی خانواده پاسخگویان.....	۱۱۸
جدول (۴-۱۱): توزیع فراوانی میزان تربیت دینی پاسخگویان.....	۱۱۹
جدول (۴-۱۲). ضریب تعیین رگرسیون.....	۱۲۰
جدول (۴-۱۳). تحلیل واریانس.....	۱۲۱
جدول (۴-۱۴). معادله خط رگرسیون.....	۱۲۱
جدول (۴-۱۵). ضریب تعیین رگرسیون.....	۱۲۲
جدول (۴-۱۶). تحلیل واریانس.....	۱۲۳
جدول (۴-۱۷). معادله خط رگرسیون.....	۱۲۳
جدول (۴-۱۸). ضریب تعیین رگرسیون.....	۱۲۴
جدول (۴-۱۹). تحلیل واریانس.....	۱۲۵
جدول (۴-۲۰). معادله خط رگرسیون.....	۱۲۵
جدول (۴-۲۱). ضریب تعیین رگرسیون.....	۱۲۶
جدول (۴-۲۲). تحلیل واریانس.....	۱۲۷
جدول (۴-۲۳). معادله خط رگرسیون.....	۱۲۸

ادامه‌ی فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۱۲۸	جدول (۴-۲۴). ضریب تعیین رگرسیون.....
۱۲۹	جدول (۴-۲۵). تحلیل واریانس.....
۱۲۹	جدول (۴-۲۶). معادله خط رگرسیون.....
۱۳۰	جدول (۴-۲۷). ضریب تعیین رگرسیون.....
۱۳۱	جدول (۴-۲۸). تحلیل واریانس.....
۱۳۱	جدول (۴-۲۹). معادله خط رگرسیون.....
۱۳۲	جدول (۴-۳۰). بررسی رابطه همبستگی بین ابعاد شرایط خانواده و ابعاد تربیت دینی کارکنان.....

- نمودار (۴-۱): درصد فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان..... ۱۰۹
- نمودار (۴-۲): درصد فراوانی جنسیت پاسخگویان..... ۱۱۰
- نمودار (۴-۳): درصد فراوانی میزان تحصیلات پاسخگویان..... ۱۱۱
- نمودار (۴-۴): درصد فراوانی میزان درآمد ماهیانه پاسخگویان..... ۱۱۲
- نمودار (۴-۵): درصد فراوانی شرایط خانوادگی پاسخگویان..... ۱۱۳
- نمودار (۴-۶): درصد فراوانی شرایط فرهنگی خانواده پاسخگویان..... ۱۱۴
- نمودار (۴-۷): درصد فراوانی شرایط اقتصادی خانواده پاسخگویان..... ۱۱۵
- نمودار (۴-۸): درصد فراوانی شرایط اجتماعی خانواده پاسخگویان..... ۱۱۶
- نمودار (۴-۹): درصد فراوانی شرایط روحی-روانی خانواده پاسخگویان..... ۱۱۷
- نمودار (۴-۱۰): درصد فراوانی شرایط آموزشی خانواده پاسخگویان..... ۱۱۸
- نمودار (۴-۱۱): درصد فراوانی میزان تربیت دینی پاسخگویان..... ۱۱۹
- نمودار (۴-۱۲): ارتباط بین شرایط موجود در خانواده و تربیت دینی پاسخگویان..... ۱۲۰
- نمودار (۴-۱۳): ارتباط بین شرایط فرهنگی موجود در خانواده و تربیت دینی پاسخگویان..... ۱۲۲
- نمودار (۴-۱۴): ارتباط بین شرایط موجود در اقتصاد خانواده و تربیت دینی پاسخگویان..... ۱۲۶
- نمودار (۴-۱۵): ارتباط بین شرایط اجتماعی موجود در خانواده و تربیت دینی پاسخگویان..... ۱۲۶
- نمودار (۴-۱۶): ارتباط بین شرایط روحی-روانی موجود در خانواده و تربیت دینی پاسخگویان..... ۱۲۸
- نمودار (۴-۱۷): ارتباط بین شرایط آموزشی موجود در خانواده و تربیت دینی پاسخگویان..... ۱۳۰
- نمودار (۴-۱۸): مدل به دست آمده در تحقیق..... ۱۳۳

فصل اول

کلیات طرح

۱-۱. مقدمه

تربیت به معنای پروردن، نشو و نما دادن و زیاد کردن و از ماده «ربو» است که به معنای بالا رفتن، اوج گرفتن، افزودن و رشد کردن است. برخی نیز گفته‌اند تربیت، از حد افراط و تفریط بیرون آوردن و به حد اعتدال سوق دادن است. اما تربیت در اصطلاح، کوشش برای ایجاد دگرگونی مطلوب در فرد و به کمال رساندن تدریجی و مداوم او است. به عبارت دیگر، تربیت به فعلیت رساندن استعدادها، به کمال رساندن فرد مستعد کمال و نیز مراقبت از او در مسیر رشد و سیر او به سوی کمال است. از این تعریف اهمیت فراوان تربیت آشکار می‌گردد؛ چون انسان، ترکیبی از استعدادها و قوای جسمی و روحی است. پیامبر اکرم(ص) در حدیثی انسان‌ها را به معادن تشبیه کرده و فرموده است: «الناس معادن کمعادن الذهب و الفضة؛ مردم معدن‌هایی هستند همچون معادن طلا و نقره.» چنانچه این استعدادها به شکوفایی و فعلیت نرسد، زندگی انسان بیهوده و عبث خواهد بود و کسی که هدف مشخص و اعتقادات راسخی دارد، هرگز بدین وضع راضی نیست، بلکه همواره در مسیر کمال گام می‌نهد و هر لحظه خود را به هدف نزدیک‌تر می‌کند. پس انسانی دور از تربیت، یعنی انسان دور از حیات فرهنگی و اعتقادی، دور از کمال و پیشرفت، انسان بی هدف و بالاخره انسانی دور از انسانیت است.

عوامل گوناگونی پیوسته در تربیت انسان و زندگانی او تأثیر می‌گذارند. برخی از این عوامل عبارت از: خانواده، مدرسه و محیط‌های آموزشی، جمعیت‌های دینی و اخلاقی، عوامل پیش‌بینی نشده که یکی از مهمترین آنها نظام ارزشی است که بر فرد حاکم است (باقری، ۱۳۶۸: ۶۰). تأثیر خانه و خانواده در فرد، نامحدود است و می‌توان گفت پایه‌های تربیتی فرد در خانه نهاده می‌شود؛ چون فضای خانه آرامش و نیازمندی‌های روانی او را تأمین می‌کند و فرصتی را برای ارضای تمایلات و غرایز او فراهم می‌سازد و این امور در چگونگی رشد کودک مؤثر است. خانه اساس

سلامت اخلاقی کودک را بنیانگذاری می‌کند؛ زیرا او ارزش‌های اخلاقی، علاقه به راستی و درستی و تنفر از دروغ و نادرستی، گرایش به تعاون و همکاری، علاقه به هم‌نوع و بالاخره دوست داشتن فضائل و مبارزه با رذائل را از محیط خانه فرا می‌گیرد (شکوهی، ۱۳۷۲: ۱۱۹).

ساختار عقلانی انسان از کودکی، از طریق مسموعات (شنیدن الفاظ به کار رفته در میان افراد خانواده، داستان‌ها و...)، خواندنی‌ها (مانند کتاب‌ها و مطبوعات و...) و مشاهدات (مانند تلویزیون، حوادثی که در محیط خانواده رخ می‌دهد و رفتارهایی که از بزرگترها می‌بیند)، بنیان نهاده می‌شود. اما از آنجایی که تمام ملت‌ها می‌کوشند کودکان خود را درست تربیت کنند و از آثار منفی محیط خانوادگی بکاهند، مدارس تأسیس شدند تا محیطی تربیتی که از یکسو مورد پذیرش اجتماع و از سوی دیگر مورد حمایت دولت‌هاست، فراهم شود (نیکزاد، ۱۳۷۵: ۹).

همچنین در زمان‌های گذشته و در عصر کنونی، گروه‌هایی دینی و اخلاقی مهم‌ترین نقش را مانند واعظان به تربیت افراد داشته‌اند و برای یاری رساندن به ملت‌ها، با برگزاری مجالس گوناگون دینی و برگزاری همایش‌ها، انتشار کتاب‌ها و... گام‌های مهمی را در این مسیر برداشته‌اند. عوامل دیگری هم وجود دارند که پیش‌بینی نشده‌اند و ناخودآگاه در طرز رشد انسان بسیار تأثیرگذارند؛ مانند وارثت، محیط شهر و روستا، دوستان و هر عامل دیگری که انسان ناخواسته از آن تأثیر می‌پذیرد و اخلاق و رفتار او را دگرگون می‌سازد (موسوی، ۱۳۷۹: ۲۸).

مجموع این عوامل نظام ارزشی را در افراد بوجود می‌آورند که دیدگاه‌ها، اعتقادات، باورها و پنداشته‌های آنان را تشکیل می‌دهد. این نظام همانطور که بر تمامی جنبه‌های زندگی اثرگذار بوده، به زندگی فرد شکل و جهت می‌دهند اما از یک بعد وجودی فرد یعنی نوع تدین وی تأثیر می‌پذیرد.

۱-۲. بیان مسأله

آدمی از دیرزمان درصدد بوده معمای حیات و مقصود از زندگی را بداند، از آینده و سرنوشت خویش تا حدی باخبر شود، توجیه درستی از رویدادهای این عالم به دست آورد و تفسیر معقولی نسبت به پدیده‌ها و دگرگونی‌های جهان داشته باشد.

پاسخگوی این گونه مسائل، که همواره ذهن انسان را به خود مشغول داشته، بدون شک، در هر زمانی «دین» بوده است؛ زیرا حقیقت زندگی را تفسیر می‌نماید، هدف از آمدن و ماندن در این عالم را معنا می‌کند و مسیر درست زندگی و راه رسیدن به سعادت دنیا و آخرت را نشان می‌دهد (مظلومی، ۱۳۸۴: ۸۰).

خانواده به عنوان مهم‌ترین و اساسی‌ترین بخش هر جامعه، نقش مهمی در سعادت، رشد و تعالی آن به عهده دارد، غفلت از این واحد اجتماعی سبب بروز بسیاری از نا هنجاری‌های اجتماعی می‌گردد که چه بسا جبران آن غیر ممکن باشد. رویکرد جامعه اسلامی به آموزه‌های دینی و بهره‌مندی از تعالیم و معارف اهل بیت (ع) و اهمیت آن در سعادت خانواده بر کسی پوشیده نیست. در نگاه دین برای کمال یافتن انسان توجه زیادی به خانواده شده است؛ در حقیقت در قرآن کریم هدف اصلی از تشکیل خانواده، آرامش است و خدا در سایه این آرامش وظایفی را برای انسان در نظر گرفته از جمله اینکه زوجین وظایفی نسبت به همدیگر دارند و به عنوان پدر و مادر وظایفی نیز نسبت به فرزند دارند.

بر اساس سوره طه آیه ۳۳ اولویت بندی‌هایی که در مورد وظیفه والدین نسبت به فرزند شده، اولین وظیفه‌شان توجه دادن اعضای خانواده به نماز و معارف دینی است، نه تامین رزق و روزی؛ چرا که بنابر آنچه در متون دینی هم آمده، روزی از آن خداوند است.

لذا در متون دینی به خانواده به عنوان مرکز رشد فرهنگی اصیل و متناسب با فطرت توجه شده است. از سوی دیگر خداوند متعال همگان را متوجه این مطلب کرده است که وظایف خانواده بر حسب نوع تکلیفش است، یعنی رفتار اجتماعی و فردی افراد باید بر اساس نوع تکلیف شکل بگیرد و هدف از شکل‌گیری خانواده درآمد، تغذیه، پوشاک و مسکن نیست بلکه کمک به همدیگر برای رسیدن به کمال است و در این مسیر اعضای خانواده وظیفه دارند همدیگر را به انجام تکالیف توجه

دهند، به همین دلیل دین اسلام در مسایل خانواده به جای اینکه ترغیب کند که «انتظار از همدیگر» داشته باشیم، تشویق می‌کند تا «انتظار از خود» داشته باشیم؛ هیچ وقت سفارش نشده که از همسرت فلان چیز را بخواه یا از شوهرت فلان چیز را در خواست کن، بلکه دین تشویق کرده، اگر هر یک از شما بتوانید نیاز شریک زندگی خود را برطرف کنید، ثواب می‌برید.

در این زمینه دین به این امر پرداخته که در خانواده، تکلیف فرد نسبت به دیگر اعضای خانواده چیست؟ و در مقابل پدر، مادر، همسر، فرزندان چه وظایفی دارد؟ اگر اعضای خانواده «عمل به تکلیف در مقابل همدیگر» را از خودشان شروع کنند در این صورت یقیناً دیگر اعضای خانواده هم در مقابل او به وظایف خود عمل خواهند کرد.

اساسی ترین رکن دین - یعنی: ایمان به خدای یکتا- انسان را از نگرانی، اضطراب و دغدغه خاطر مصون داشته، در برابر رویدادهای نامطلوب زندگی ثابت و استوار نگه می‌دارد، به گونه ای که هیچ حادثه ای نمی‌تواند تزلزلی در او ایجاد نماید.

بر اساس بینش اسلامی، هر انسانی از هنگام تولد با فطرت الهی و گرایش به خداشناسی قدم به عرصه زندگی می‌گذارد؛ ساختار وجودی انسان به گونه‌ای است که او را به سوی خدا هدایت می‌کند و در این میان، تفاوتی بین مسلمان و غیرمسلمان وجود ندارد، بلکه همه انسان‌ها در آغاز زندگی، از استعداد خاصی برای حقیقت جویی و نیل به کمال بهره‌مندند و به فرموده پیامبر اکرم (ص)، «کل مولود یولد علی الفطره»^۱؛ هر نوزادی با فطرت خدایی زاده می‌شود.

با وجود این، فطرت و ساختار وجودی انسان در هر شرایطی به صورت یکسان عمل نمی‌کند و ممکن است عوامل نامساعد بیرونی و محیط ناسالم زندگی مانع از شکوفایی و بروز نقش صحیح آن گردد(اعرافی و همکاران، ۱۳۷۶: ۱۱۹).

بر این اساس، لازم است به این جنبه از وجود آدمی توجه ویژه ای مبذول گردد تا حس دینی اش شکوفا گردد، به خصوص در مورد کودکان و نوجوانان، توجه به این جنبه وجودی آنان اهمیت فراوان دارد؛ زیرا نسبت به بزرگسالان تربیت پذیرترند. این کار تنها در سایه تربیت صحیح امکان پذیر است.